

АСОБА І ТВОРЧАСЦЬ УЛАДЗІСЛАВА СЫРАКОМЛІ

- 1 Біяграфічная табліца.
- 2 Гавэндны і гутаркі “лірніка вясковага”.
- 3 Беларускамоўныя вершы паэта.
- 4 Польшкамоўная лірыка.
- 5 Проза, артыкулы, краязнаўчыя нарысы і эсэ.
- 6 Дзесяць цікавых фактаў пра Уладзіслава Сыракомлю.
- 7 Асноўныя тэрміны.

“Мы доўгі час называлі «вясковага лірніка» або польскім, або беларуска-польскім паэтам, унутрана, аднак, усведамляючы ва ўсім глыбока беларускі характар ягонай творчасці. Муза Ул. Сыракомлі, толькі па нацыянальнаму няшчасцю вымушаная пераважным чынам выступаць у польскамоўнай абалонцы, мела ўсе падставы называць сябе беларускай. Як адзначалі яшчэ сучаснікі, у яго паэзіі жыве не толькі беларускі дух, але глыбока нацыянальны, народны, уся фальклорна-этнічная аснова, увесь лад мовы, ідыёмы, сінтаксіс, сам тып мыслення паэта”.

А. Яскевіч

1 Біяграфічная табліца

УЛАДЗІСЛАЎ СЫРАКОМЛЯ (1823–1862)

Перыяд	год	падзея	Творчыя набыткі перыяду
Дзіцячыя і юнацкія гады	29 верасня 1823 г.	Людвік Кандратовіч нарадзіўся ў фальфарку Смольгаў Бабруйскага павета Мінскай губерні ў сям’і дробнага шляхціца і быў названы па водле каталіцкай традыцыі трыма імёнамі: Людвік Францішак Уладзіслаў.	
	1824 г.	Пераезд ва ўзяты ў арэнду фальварак Яськавічы на Случчыне, дзе і прайшло маленства пісьменніка.	
	1831 г.	пераезд у Кудзінавічы пад Нясвіжам. Першапачатковая адукацыя ў хатніх настаўнікаў.	
	1833 г.	Паступленне ў дамініканскую школу ў Нясвіжы.	
	1835 – 1837 гг.	Змагаючыся з вальнадумствам, улады зачыняюць Нясвіжскую школу. Вучыцца ў Наваградскай дамініканскай школе.	
	1837 – 1840 гг.	Жыве ў бацькоў у в. Мархачоўшчына, дапамагаючы ім па гаспадарцы.	
	1840 – 1840 гг.	Пераезд бацькоў у Залучча над Нёманам. Уладкоўваецца ў Нясвіжы на службу ў канцылярыю кіраўніцтва радзівілаўскімі маёнткамі.	
	16 красавіка 1844 г.	Павянчаўся з 16-гадовай пляменніцай Дабравольскага Паўлінай Мітрашэўскай. Маладая сям’я пасяляецца ў Залуччы.	
Залучанскі перыяд (1844–	1844 г.	У часопісе “Атэнэум” выходзіць першы друкаваны твор – гутарка “Паштальян” пад псеўданімам NN.	Выходзяць гавэнды “Блаславёны Садох”, “Тры зоркі”, “Дыферэнцыя”, “Хадыка”, “Крадзенае”; вершы “Пра маю старую хатку”, “Добрыя весці”,
	1845 г.	Упершыню падпісваецца ў друку псеўданімам У. Сыракомля ў рэцэнзіі на “Мясцовыя помнікі” М. Грабоўскага.	

	1850 г.	Знаёмства У. Сыракомлі і В. Каратынскага, якога паэт запрашае ў Залучча ў якасці сакратара.	“Бывала”, “Заўчасна”, “Лірнік вясковы”. Перакладае лацінскіх паэтаў XVI –XVII стст., піша “Гісторыю літаратуры Польшчы” (у 2 кнігах).
	1852 г.	Паміраюць тры дачкі У. Сыракомлі. Сям’я накіроўваецца ў Вільню.	
Віленска-Барэйкаўшчынскі перыяд (1852 – 1860)	1853 г.	Пераезд у фальварак Барэйкаўшчына па дарозе з Вільні на Ашмяны.	Перыяд вызначаецца ўзмацненнем грамадзянскіх матываў. Паэма-гутарка “Дабрародны Ян Дэмбарог”, гістарычна-краязнаўчая кніга “Вандроўкі па маіх былых ваколіцах”, вершы і гутаркі “Вызваленне сялян”, “Сахар-мароз”, “Гетманская начоўка”, “Янка-цвітарнік”, “Жменя пшаніцы”; нарыс “Мінск”; кніга дарожных нарысаў “Экскурсіі па Літве ў радыгусе ад Вільні”, шэраг артыкулаў па творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча.
	1856 г.	Уваходзіць у лік членаў супрацоўнікаў Музея старажытнасцей і археалагічнай камісіі і атрымлівае дыплом члена таварыства вучоных.	
	1856–1858 гг.	часта наведвае Варшаву дзеля ўсталявання кантактаў з польскім нацыянальна-вызваленчым рухам і наладжвання каналаў перасылкі эмігранцкіх выданняў на беларуска-літоўскія тэрыторыі.	
Апошнія гады	1861 г.	Арышт. Жыццё на Барэйкаўшчыне пад наглядам паліцыі.	
	15 верасня 1862 г.	Памёр у Вільні.	

2 Гавэнды і гутаркі “лірніка вясковага”

Гавэнда (gawęda з польскага літаральна абазначае гутарка) – невялікі эпічны жанр польскай літаратуры перыяду рамантызму. Жанравыя формы даволі размытыя, што падразумявае стылістычна свабоднае, не скаванае жорсткай абмежаванасцю выказванне думак. Вытокі гавэнды ў фальклорных гутарках, павучальных і займальных

народных апавяданнях, а таксама ў баладных апрацоўках фантастычных паданняў, пачатак якім паклаў Адам Міцкевіч.

Зварот Уладзіслава Сыракомлі да падобнай формы абумоўлены шэрагам прычын. Паэт з традыцыі сямейнай і свайго кароткага школьнага выхавання заставаўся пераважна на пазіцыях ідэальнага сентыменталізму і класіцыстычнага рацыяналізму. Хаця сучаснікі лічылі паэта рамантыкам, ягоныя творчыя арыентацыі былі даволі спецыфічныя, як і наогул краёвы рамантызм у акрэсе паміж дзвюма паўстаннямі, у якім адбывалася станаўленне і эвалюцыя творчай манеры пісьменніка, у параўнанні з асновавызначальнымі прынцыпамі класічнага метаду XIX стагоддзя.

Наш зямляк спавядаў толькі некаторыя адметнасці рамантычнага ўспрыняцця свету, якія найбольш ярка адпавядалі ягонаму светапогляду. Застаючыся на пазіцыях рамантычнай тыпізацыі, ён не імкнуўся да адлюстравання канфліктаў выключных, якія маюць асаблівае значэнне для чалавека і грамадства, удзяляючы асноўную ўвагу звычайным, падчас нават прыземленым з пункту гледжання рамантычнай эстэтыкі з'явам і падзеям. Трымаючыся дакладных рэалій існуючага свету, Ул. Сыракомля цалкам заставаўся ў коле ўяўленняў сваёй сацыяльнай сферы, прытрымліваючыся вернасці памкненням і патрэбам свайго часу. Гэта ў значнай ступені дапамагала ствараць уласную традыцыю, у якой маглі спалучыцца слынным гістарычным падзеям з жыцця Польшчы і Літвы з найбольш яркавымі ўзорамі фальклору шляхты і простага люду. Зварот да мінулага не толькі не адзначаў традыцыйных для рамантыкаў уцёкаў ад праблем сучаснасці, але, наадварот, дапамагаў паяднаць прыклады са старажытнасці з актуаліямі сённяшняга дня. Гэтым і тлумачыцца спалучэнне ў ягонай спадчыне рамантычных і выразна рэалістычных элементаў.

Менавіта таму ён і звяртаецца да жанру *гавэнды*, а не баллады, надзвычай папулярнай у спадчыне польска-беларускіх пісьменнікаў, ураджэнцаў нашага краю. Як і рамантычная балада, гавэнда часта заснавана на народных першакрыніцах. Аднак падыход паэтаў да фальклорнага першаўзору кардынальна адрозны: калі першая арыентуецца на фантастычнае, выключнае, незвычайнае, нават ірацыянальнае, то гавэнда імкнецца да максімальнай рэальнасці, сцвярджэння верагоднасці падзей і дзеяння.

Ул. Сыракомля, шукаючы новую форму, простую і даступную нават не вельмі адукаванаму чытачу, значна ўзмацніў камунікатыўнасць гутаркі, зрабіў яе сродкам сувязі з шырокімі масамі. Калі ў ягоных папярэднікаў гутарка была больш польскай і шляхетнай, то ў Сыракомлі – народнай. Невыпадкова яе сімвалам становіцца ліра старца-песняра, а ў якасці псеўданіма абірае назву музыкі – “Лірнік вясковы”, пад якім і стане славетым. Ягоны лірычны герой, у адрозненне ад герояў папярэднікаў, далёка не рамантычная асоба. Улюбёная форма паэта значна праяздуецца, набывае рэалістычныя рысы (канкрэтнасць, ненадуманасць), але не ператвараецца цалкам у рэалістычны жанр, бо перашкаджае

статыстычнасць вобразаў, скупасць дэталяў, аднапланавасць карцін, псіхалагічная ненапоўненасць персанажаў. Уплывала і спецыфіка таленту Сыракомлі-лірыка. Ці не таму мастацкі метад лірніка вясковага не сфармуляваўся да канца. У перыяд, калі рамантычныя тэндэнцыі сыходзілі з арэны, у творчых арыентацыях Ул. Сыракомлі спалучаліся рамантычныя элементы і схільнасць да рэалістычнага адлюстравання рэчаіснасці, што сам аўтар імкнуўся сцвердзіць нават падзаголоўкамі (*народная гутарка, гутарка з палескай традыцыі, гутарка з жыцця жабрака, шляхецкая гутарка*). У залежнасці ад адрасата і героя твора ўсе гавэнды У. Сыракомлі можна падзяліць на гмінныя (прысвечаныя простаму люду) і шляхецкія.

У саракавыя гады з'яўляецца ягоная першая друкаваная *гавэнда гмінная “Паштальён”* (1844). В. Каратынскі сведчыць, што твор заснаваны на рэальным выпадку, які адбыўся ў ваколіцах блізкага Міра. Як быццам у местачковай карчме паэт сустракае няшчаснага хлопца, які апавядае аб сваёй трагедыі. Некалі ён быў маладым, зухватым паштальёнам, меў бесклапотнае жыццё і моцна любіў дзяўчыну з вёсачкі, што ляжала праз мілю ад мястэчка. Але аднойчы здарылася неверагоднае. У зімовую поўнач, калі на дварэ панаваў страшэнны мароз, а дарогу замялі сумётамі завеі, яму загадваюць даставіць эстафету. У момант схопіўшы пакет, люльку, паштальён ускочыў на каня і паляцеў насустрач завірусе. Імгненна прамільгнулі два верставыя слупы, а калі пад'язджаў да трэцяга, то пачуў голас, які праз слёзы прасіў аб дапамозе. Імгнула думка збочыць з дарогі і дапамагчы няшчаснаму падарожніку, але нехта шапнуў: *“A tobie ż co po tym? Ej, lepiej godzinkę zyskawzy na czasie, Odwiedzić twą dziewę z powrotem”*¹. Аднак калі ён вяртаўся назад, то ўбачыў на дарозе цела нежывой жанчыны, у якой пазнаў сваю каханую... Фінал твора лепей працываць са славутай рускай народнай песні “Ямщик”, якая ў перакладзе Л. Трэфалева стала адным з самых любімых твораў братняга народа:

*Под снегом то, братья, лежала она
Закрылися карие очи...
Налейте, налейте скорее вина!
Рассказывать нет больше мочи*².

Ул. Сыракомля, свядома выбіраючы форму народнай гавэнды, надаў ёй індывідуальны характар, выразны грамадзянскі пачатак, высакародную аснову, прыдаў шляхетнасць папулярнай народнай форме.

Аўтар стварае цэлы цыкл гавэндаў, прысвечаных збядненню краю. Ды і славуты “Паштальён” не аднойчы перапрацоўваўся аўтарам з сацыяльных пазіцый. Як лічыць Ф. Фарнальчык, у апошняй рэдакцыі,

¹ Fornalczyk F. Hardy lirnik wioskowy. – С. 78.

² Польская поэзия в двух томах. – М., 1963. – Т. 1. – С. 490.

апублікаванай В. Каратынскім, твор застаўся пазбаўленым класавага абгрунтавання ўчынку паштальёна, які не кінуўся ратаваць ахвяру. У тое рашаючае імгненне, калі ў ягонай свядомасці змагаліся дзве думкі – затрымаць каня ці паспяшацца да вызначанай маршрутам мэты – першапачатковая рэдакцыя згадвала іншыя матывацыі ўчынку няшчаснага: страх перад батагамі, якія дасталіся б хлопцу, калі б ён спазніўся з эстафетай. “Змена гэта істотная. Ці не зробіў яе Кандратовіч сам, пад уплывам крытыкі знаёмых, ці інспіраваў у гэтым выпадку цэнзар, не вядома. Цэнзура царская аскальпавала насамрэч не адзін верш Людвіка Кандратовіча-Сыракомлі, у гэтым жа выпадку не яна патрабавала змены, бо ў лісце ў наступным годзе да Антона Пяткевіча прызнаваўся, што з цэнзурай яшчэ не меў дачынення: «Хаця колькі маіх артыкулаў – пісаў – бачыў друкаванымі, не клапаціўся пра цэнзуру, бо меркаваў, што займацца тым павінен выдавец або рэдактар»”.³

Агульную структуру гавэнд можна ўявіць наступным чынам: пасярод збору дзеля забавы людзей паэт бачыць аднаго з іх, якому ніяк не перадаецца агульны настрой весялосці. Прыкладваюцца вялікія намаганні, каб чалавек распавёў прычыну сваёй сумоты. Апавяданне гэтае і становіцца асноўным зместам твора, якое падсумоўваецца аўтарскай мараллю, выразнай дыдактычнай думкай, хаця здараецца, што квінтэсэнцыю твора выкладае сам герой. У структуры гавэнды заўсёды вылучаюцца некаторыя абавязковыя элементы. Гэта зачын, або інтрадукцыя, дзе апавядальнік намагаецца ўсіх пераканаць у верагоднасці сваёй гісторыі. Даволі часта ва ўступе аўтар выкладае свае маральна-этычныя погляды, апавядае пра эпоху, у якой будзе адбывацца дзеянне, або апісвае ўмовы, у якіх пачнецца гаворка. Часцей за ўсё людзі збіраюцца ў прадчуванні нязвыклай падзеі ў карчме, ля вогнішча, на вячорках. Тым самым ужо нават знешне гавэнда стылізуецца пад свайго папярэдніка – вуснае народнае апавяданне.

Аўтары гавэнд, перш за ўсё *гмінных*, народных, у адрозненне ад шляхецкіх, бачаць перад сабой своеасаблівага чытача – хутчэй за ўсё не вельмі адукаванага, мала знаёмага з высокай літаратурай, які надзвычай абвострана ўспрымае самыя незвычайныя падзеі і сочыць за ўчынкамі герояў. Чытач становіцца сведкам і ў той жа час ацэньвае самую гісторыю. Менавіта таму творы, як і народныя першаўзоры, пазбаўлены шматлікіх паэтычных упрыгожванняў. Так, у народным апавяданні даволі мала метафар і іншых тропай. Мала іх і ў гавэндзе, а на першае месца выходзяць самыя разнастайныя паўторы і параўнанні, а таксама памяншальныя формы. Мова твораў звычайна нескладаная, пазбаўленая кідкіх дыяментаў. У некаторых выпадках аўтар свядома адыходзіць ад тэмы, збіваецца, стварае ўражанне, што апавядальнік забываецца, пра што ён баяў, хітра заяўляе, што ягоная гісторыя нічога не варта. Завяршаецца гавэнда

³ Fornalczyk F. Hardy lirnik wioskowy. – S. 79–80.

звычайна эпілогам або зваротам да слухачоў. Аўтар нібы чакае іх рэакцыі, але, не дачакаўшыся, сам робіць маральныя вывады.

Ул. Сыракомля свае шматлікія творы свядома стылізаваў пад народныя. Звычай, маральныя прынцыпы, рэаліі сельскага жыцця прадстаўлены і ў гавэндах, якія аўтар называе *шляхецкімі*, напрыклад, **“Кавалак хлеба”**. Народнасць для Сыракомлі не звязана з радыкальнымі поглядамі, хутчэй за ўсё гэта літаратурнае, “баладнае” ўяўленне аб канфліктах, што здараюцца ў свеце, барацьбе добра і зла. Усё гэта характэрна для гавэнд, заснаваных на прымаўках і прыказках (“Фрагмент аб Піліпе з канпель”). Паэт успрымаў прымаўку як вобразную характарыстыку непрадуманых дзеянняў, а таму ўчынкі яго героя-дэмакрата незвычайныя для таго грамадства, у якім ён жыве і дзейнічае.

У шляхецкай гавэндзе гаворка часцей за ўсё ідзе аб паходжанні героя, яго маладых гадах, якія згадваюцца як самыя цудоўныя ў жыцці, як страчаны рай, залаты век, яшчэ не закрануты пошасцю новых часоў. Часцей за ўсё асноўнай формай апавядання быў успамін. А героем быў не жывы, узяты з рэальнасці персанаж, а нейкі шляхціц наогул, якога можна лічыць рэліктам мінулага, помнікам апошняму. Стэрэатып сармата як бы ўвасабляў ў сабе спосаб мыслення, адметнасці паводзін, звычайў усяго саслоўя. Такі шляхціц ненавідзіць усё сучаснае, моднае, замежнае, з недаверам адносіцца да друкаванага слова, да ўсіх тых, хто хоча памяняць старадаўнія норавы і звычайі. Словам, гэта кансерватар у добрым значэнні слова. Ідэалізацыя мінулага ў гавэндзе мае элемент паэтызацыі. З ім звязана сентыментальнае пачуццё, меланхолія, што і складае эмацыянальную аснову гавэнды. Сыракомля – паэт сэрца. Пачуццёвасць, смутак, меланхолія, шчырасць уласцівы жанру, які мае шмат агульнага з раннерамантычнай формай эмацыянальнасці, бо яшчэ былі жывыя традыцыі сентыменталізму. Выключная сентыменталізацыя, меланхалічнае пачуццё супрацьпастаўлялі мінулае і сучаснае. Сімпатыі аўтара цалкам на баку першага, бо ў цяперашнім быцці бачыцца шмат адмоўнага, якое паэт прыняць не можа.

Для твораў Ул. Сыракомлі найбольш уласцівы адзінаццаціскладовік і трынаццаціскладовік. Гэта быў тыповы гавэндовы верш, плаўны, лёгкі, з простымі нескладанымі рыфмамі.

Найбольш славутымі з гавэндаў Ул. Сыракомлі сталіся “Высакародны Ян Дэмбарог”, “Хадыка”, “Лялька”, “Ілюмінацыя”, “Янка Цвінтарнік”, “Чысты чацвер”, “Кавалак хлеба”, “Жабрак-фундатар”, “Аб Зabloцкім і мыле” і інш. Большасць з гэтых твораў напісана на Беларусі або звязана з беларускімі рэаліямі.

Патрэбна адзначыць і глыбокі дэмакратызм Уладзіслава Сыракомлі. Нягледзечы на тое, што ў ягонай спадчыне сустракаюцца і шляхецкія гавэнды, усё ж адрасат іхні ў першую чаргу прадстаўнік ніжэйшых сацыяльных слаёў. Гэта жабрак, цясяр, прыгонны, асочнік, араты з выключна трагічнай доляй. Так, хлопец з гутаркі **“Янка Цвінтарнік”** (1856) з маладых гадоў вымушаны блукаць па свеце і вярнуўся ў родную

вёсачку толькі ў старасці. Ніхто ўжо яго не пазнае, нікому ён не патрэбен, вось чаму ён становіцца сваім на могілках (сmentarz па-польску), дзе ягонымі суразмоўцамі выступаюць цені памерлых. Адвергнуты ў свеце жывых, ён заглушае згрызоты душы і сумлення гарэлкай і ў рэшце рэшт памірае.

Жывучы на вёсцы, паэт знутры ведаў праблемы вяскоўцаў, невыпадкова некаторыя гавэнды і сталіся іх мастацкай рэалізацыяй. У “Нявіннай душацы”, папярэдніцы слаўтай “Лялькі”, ён выводзіць на першы план антышляхецкія настроі, свядома стылізуе форму калыханкі і пашырае яе сатырычны пачатак.

Ул. Сыракомля належаў да тых лірыкаў, якія, як ні дзіўна, вельмі мала ўвагі ўдзялялі свайму “я”, сваім перажыванням. Увесь талент ён прысвяціў людзям зняважаным і пакрыўджаным, а іх пачуцці і перажыванні лічыў сваімі. Вось чаму са шматлікіх паданняў пра слаўных князёў Радзівілаў і іх сталіцу Нясвіж для сваёй *народнай гутаркі* “**Ілюмінацыя. Успамін пра дождж**” ён выбірае не чарговыя прыгоды неўтаймаваных каралёў Літвы, а рэальную трагедыю маленькага чалавечка, якая і адбывалася ў дні святкавання князевых анёлаў. Трэцяга ці чацвёртага лістапада, на святога Кароля, ля кожнай хаты ці дамочка нясвіжскага павінна была гарэць паходня. Ілюмінацыя палаца, феерверк у небе і агеньчыкі ля дамовак павінны былі стварыць атмасферу ўсеагульнага свята. Толькі ля хаты няшчаснай жанчыны, муж якой паехаў у Слуцк, ніяк не загараўся каганец, бо яна затульвала маленькага сыночка Антона, што захварэў на воспу. У гэты час служба з ратушы, выконваючы загад бурмістра, выбівае шкло ў вакне. Дзіцятка мерзне ад восеньскага холаду, крычыць са страху, бо разам з сіверам у хату ўваходзіць смерць, а пакутніца-маці разрываецца паміж паходняй і крыкам Антосіка. Калі ж князю пачалі крычаць віваты – у халоднай выстыглай хаціне ляжаў нежывенькі сыночак. У наступныя дні шляхта балявала, а няшчасная маці ішла за дзіцячаю труною. І цяпер старая кабета, што апавядала пра сваю трагедыю, не можа забыць васковыя ручаньты Антосіка і ягоны тварык, скасцянены ў крыку. Хаця яна фізічна тут, але ў думках назаўсёды засталася ў мінуўшчыне. І гэтая гісторыя, апавяданая маці, прымушае паэта выцерці нечаканую слязу спагады. Трагедыя маляўніча прадстае перад аўтарам асабліва ў часы, калі хмурнеюць нябёсы, калі цяжка зразумець, што коціцца па твары: кропля дажджу ці сляза. Сляза спачування долі чалавечай. І хто вінаваты ў гэтай зямной несправядлівасці? Але хто дасць адказ. Як і таму герою з *народнай гутаркі* “**Непісьменны**”, які нават таямніцу пісанага слова не спасцігнуў. А можа прычына ў людской зайздрасці, у саслоўнай нянавісці, у недасканаласці натуры чалавечай. Як у *старажаўнерскай гутарцы* “**Гетман польны**”, дзе апавядаецца пра здзекі шляхты над простым людам, а ў гэты час татары паляць двор гетмана. Або ў *гавэндзе з Наднёманскіх палёў* “**Акраец (Кавалак) хлеба**”, дзе сумленны, чэсны і душэўны пан Лагода саступае нахабнаму Забору. Праўда, змрочны настрой гавэнды ў пэўнай ступені

кампенсуецца лірычнымі адступленнямі аўтара, дзе ў значнай ступені раскрываецца творчая лабараторыя складальніка народнай гавэнды, сфармуляваная ў якасці парады калегам па пярэ:

*Бярыцеся ўсё перагледзець нанова
Пад шклом мікраскопа – мая прапанова.
Спярыша чалавечае сэрца вазьміце
Пад гэтае шкельца сабе накладзіце,
Слязіну, што ў бліжняга блісне міжволі,
Ці простую кветку з літоўскага поля.
Ды пільна разгледзьце ўсё: фарбаў адценні,
Рух кветачкі кожнай і сэрца памкненні –
І прыйдзе раптоўна сама да вас тэма,
Сама ў вас складзецца і песня, й паэма.
Тады людзі добрыя абавязкова
Збяруцца да вас грамадою зычлівай
Паслухаць ваш твор, ваша шчырае слова,
А для песняра гэта – лепшае жніва⁴.*

Аб прызначэнні чалавека надзвычай хораша сказана ў гутарцы “**Жменя пшаніцы**”. Стары вайт Сцяпан вырашае скласці з сябе ганаровыя і складаныя абавязкі бацькі вёскі, як прызвалі яго ўдзячныя сяльчане. На гэтую пасаду прэтэндуецца тры яго сыны, а таму, як у старажытных часах, наладжваецца выпрабаванне. Рыгора пасылаюць у Кралевец, Васіля ў Кракаў, а Сымонку – на Украіну. Той з сыноў, які прынясе найлепшы падарунак для вяскоўцаў, стане вайтам. Праз год з немцаў вяртаецца старэйшы сын, які прапануе замяніць світкі на кафтан. Васіль ад палякаў прывёз прапанову замяніць мову, а разам з ёй і шчымлівыя сумныя песні на вясёлыя рытмы кракавака. Сымон жа прывёз жменю пшаніцы. Менавіта таму ён і становіцца заступнікам бацькі.

Падобная ідэальная карціна была надзвычай важная для Ул. Сыракомлі. Бо ў большасці твораў ён звяртаў увагу на нешчаслівы лёс сялянаў, імкнуўся падсвядома да тых часоў, калі сацыяльныя класы былі роўнапраўнымі, згадваючы евангельскае *возлюби ближнего своего*. У гэтым плане вялікую цікавасць выклікае ягоная *гутарка з палескай мінуўшчыны “Хадыка”* (1848). У аснове твора – рэальная гісторыя селяніна, які забіў шляхціца. Праз пяць гадоў паэт напіша гавэнду “Сповідзь пана Корсака”, дзе шляхціц забівае селяніна і моцна пакутуе праз гэта. Аднак для беларускага чытача твор мае і значна большую вартасць, чым толькі як выказнік светапоглядных настрояў выдатнага паэта і філосафа.

⁴ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 113.

Кампазіцыя твора ў цэлым традыцыйная для Сыракомлевай гавэнды. Пад замак слуцкі, дзе ваявода, мясцовы дзедзіч, паводле княскіх паўнамоцтваў вядзе праведны суд, раптам праз натоўп людзей, не зважаючы і на варту,

*Абдзёрты старац ціснецца упарта,
З дубовым кіем, як разбойнік з лесу.
Страх паглядзець, іскрацца дзіка вочы,
Хаваюць бровы зірк яго трывожны,
Павісла белае валоссе клоччам,
Касцісты твар, пагорбленыя плечы⁵.*

Крык страшэннага незнаёмца ўзварушыў дружыну, якая схапілася за мячы, напалохаў нават ваяводу, але, дабіўшыся такім незвычайным чынам увагі, старац суцішыўся і пачаў традыцыйны, як для жанру гавэнды, аповед. Некалі жажлівы старац быў маладым асочнікам, меў хацінку ў лесе, жонку і бацьку, жыў звычайным жыццём панскага паляўнічага. Адночы пан лоўчы загадаў дзецюку асачыць мядзведзя, паляваць на якога прыедзе сам гетман літоўскі яснавяльможны пан Сапега. Асочнік, ведаючы, дзе знаходзіцца бярлога двух гадунцоў мядзведзікаў, палічыў справу зробленай і саманадзейна тры дні гуляў у карчме. Гаспадар лесу, відаць адчуўшы небяспеку, сышоў у новае месца. Дарэмна гетман з сынамі і світай наладжваюць аблаву: звер а няма. Раз'юшаны Сапега, аблаяўшы лоўчага, пакідае пушчу. Пан лоўчы сагнаў злосць на падначаленым, загадаўшы прывязаць таго да дрэва і ўсыпаць яму дзвесце бізуноў на вачах у жонкі і старога бацькі. Узбуджаны асочнік Хадыка, нягледзячы на сваю знясіленасць, хапае сякеру і забівае крыўдзіцеля, а сам уцякае ў родны лес, дзе яму знаёма кожная сцежка і дрэўца. Не думаў у тую хвіліну няшчасны, што ён парывае са светам людзей амаль на трыццаць гадоў. Што за гэты час чужыя людзі засыплюць жвірам вочы ягоных родных, што падчас жыццё стане страшнейшым за смерць. Ці не выпадкова ён не аднойчы будзе шукаць апошняй, а нячысцік, шайтан будзе наважваць героя скончыць жыццё самагубствам. Хадыка цудоўна ўвасабляе магутны жыццёвы патэнцыял беларуса, які на сваёй зямельцы можа выжыць у самых неверагодных варунках. Так, малады паляўнічы на пачатку лёгка мог знайсці здабычу, але калі скончыўся порах, справа стала значна складаней і ён даволі часта заставаўся галодным. Але голад усяму навучыць: хлопец мог зрабіць сілкі для птушкі, каб перарваць яе палёт, вырваць зайчыка з воўчай пашчы, падужацца з мядзведзімі, якія ўнадзіліся да мёду:

⁵ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 91.

У нечым Хадыка нагадвае славу тага Рабінзона, асабліва ў сваім памкненні разводзіць пчол, адзначаць штогадовыя зарубкі на дубе, у выключным жаданні вярнуцца да людзей. Хадыка моцна пакутуе фізічна – ад холаду, ад голаду, ад адзіноты. Але асабліва ад душэўных згрызот: “Глупства суд чалавечы! У сэрцы глыбока – // Горшы суд... Там сумленне адно валадарыць...”⁶. Бо надзвычай цяжка адчуваць на руках расу крыві нявіннай. Унутраны боль пячэ мацней агню, так мучыць, так дратуе. І хаця прайшло трыццаць гадоў – сваё злачынства ён не можа забыць, як і не можа знайсці збавення. Ул. Сыракомля ў поўнай адведнасці з хрысціянскай мараллю сцвярджае, што каінаўскі грэх (забойства чалавека ёсць братазбойства, бо ўсе людзі браты) не змываецца часам. Кроў лоўчага, хай сабе і жорсткага сэрцам, змачыла адзежу Хадыкі так, што і праз значны адрэзак часу засталіся нязмытыя плямы. Здавалася б, што няшчасны асочнік адпакутаваў свой грэх, і большасць людзей, што пачулі пра трагедыю, згодны з гэтым. Але не сам герой; бо і цяпер ён просіць у князя смерці, якая зможа заглушыць згрызоты сумлення. Па сутнасці мы бачым велічную асобу. У звычайным селяніне Ул. Сыракомля адчуў вялікую хрысціянскую душу, якая жыве ў адпаведнасці з евангельскімі законамі. І няхай ён пераступіў адзін з іх, але, адпакутаваўшы, вяртаецца у свет людзей чыстым і светлым. Невыпадкова ён і памірае адразу пасля споведзі, вышэйшая сіла не дазволіла ўмешвацца ў ягоны далейшы лёс сякеры ката або проста выраку няхай сабе і князя, але ўсё ж такі чалавека. А людзям Хадыка пакідае тры капы (180!) вулляў з пчоламі. І да гэтага часу лясная пасека знаходзіцца сярод імшараў і шмат легендаў пра яе ходзіць.

У *палескай гутарцы* Ул. Сыракомля паўстае ўлюбёным у беларускія лясы з іх непраходнымі гушчарамі, балотамі, дзе столькі жыўнасці і птаства (згадаем сцэны, калі асочнік адганяе мядзведзяў ад вулляў), ён бачыць выключную прыгажосць роднай прыроды ў спякотнае лета, студзёную зіму:

*А пушча ў нас – там свет канчаўся недзе.
Вячыстая, высозная, густая,
За тры гады на конях не аб’едзеш,
А заблудзіцца – хай пан Бог хавае!*⁷

У стварэнні такіх малюнкаў яму спрыялі некаторыя вехі жыццёвага шляху: “Аднак гэтая самотнасць аднастайнай вясковай глушэчы, якая не замяшчала інтэлект нават характвам прыроды, на кароткі час толькі перапыненая болей шумным жыццём у Нясвіжы, дзе Кандратовіч пару гадоў служыў у кіраўніцтве радзівілаўскімі маёнткамі, была карысная для

⁶ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 95.

⁷ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 100.

паэта. Як селянін у бесперапынным сутыкненні з прыродаю набывае недасягальнае вучонаму ўменне ў адгадванні яе таямнічых парыванняў, як анахарэт у пустыні пранікае ў недасягальныя рассеянаму свету сховы пачуцця і думкі, так малады Кандратовіч у цішыні Мархачоўшчыны, а затым у шчаслівейшым за яе наднёманскім Залучы мог доўга і глыбока ўглядвацца ў сваё блізкае акружэнне, мог уважліва сачыць за кожным рухам на абліччы прыроды і чалавека, за кожным гукам спева птаства і дзяўчыны, за кожным словам цагліны, што вывальвалася з замка ў Міры, за кожнаю скаргаю беднага суседа, што, як і ён, працаваў на чужым загоне. Калі ў «Кавалку хлеба» ён гаворыць, што наднёманскія лугі ён мог бы распазнаць па водары, а тамашніх птушак па спевах, не трэба гэта цалкам адносіць да паэтычнага перабольшання».⁸

Такім чынам, паводле праблема-тэматычнага дыяпазону і мастацкага генезісу гавэнды можна падзяліць на некалькі груп:

1 гавэнды маральна-этычнай і філасофскай праблематыкі, заснаваныя на мясцовых паданнях («Пра зачараваны скарб», «Хадыка»);

2 заснаваныя на народным тлумачэнні беларускіх прымавак («Пан Марка ў пекле», «Пра Заблоцкага і мыла», «Фрагмент пра Піліпа з Канапель»);

3 заснаваныя на аўтабіяграфічным матэрыяле («Школьныя часы», «Кавалак (Акраец) хлеба», «Дабрародны Ян Дэмбарог»);

4 заснаваныя на рэальным і гістарычным матэрыяле, у тым ліку на ацыяльную праблематыку з адкрытым антыфеадальным пафасам («Ілюмінацыя», «Пашталён», «Лялька») і прысвечаныя праблеме асветы («Вясковая школа», «Вулічны кнігар», «Непісьменны»).

Увасабленне традыцыі Ул. Сыракомлі адбудзецца ў айчыннай літаратуры ў першую чаргу менавіта ў жанры гавэнды, якая будзе эвалюцыянаваць і атрымае выгляд вершаванай аповесці або аповядання, што будзе ў пэўнай ступені звязана з жыватворнымі ўплывамі народных дыдактычных гутарак (нават у загаловах адчуваецца пераклічка з *гавэндай*).

3 Беларускамоўныя вершы паэта

З беларускамоўнай лірыкі да нас дайшло два вершы.

Верш «Добрыя весці» быў змешчаны ў нелегальнай агітацыйнай брашуры «Гутарка старога дзеда». Адсутнасць аўтографа і існаванне некалькіх варыянтаў твора ўскладняюць як выяўленне яго даты напісання, так і інтэрпрэтацыю асобных матываў. Версія (прынятая за хрэстаматыйную, але не прызнаная кананічнай) у «Гутарцы старога дзеда» вызначаецца лагічнай неадпаведнасцю першага 16-радкоўя астатняй

⁸ Каратынскі Вінцэсь. Творы. – С. 292.

частцы твора. Гэта наводзіць на думку аб двухразовым звароце аўтара да верша, а таму двойной даце напісання – 1848 і 1861 гг.

Першая частка верша ўзнікла пад уплывам антыпрыгонніцкага сялянскага паўстання ў Галіцыі (люты 1846 г.), якое ўлетку было задушана аўстрыйскімі войскамі (Галіцыя – частка Заходняй Украіны, якая ў той час знаходзілася пад уладай Аўстрыі). Але ў выніку ў 1848 г. на тэрыторыі Галіцыі быў адменены прыгонны лад і ліквідавана паншчына. Яшчэ большы размах рэвалюцыйныя падзеі набылі ў 1848 г., які ўвайшоў у гісторыю Еўропы пад назвай “вясны народаў”. Сур’ёзныя выступленні ахапілі Аўстрыю, Венгрыю, Румынію, Францыю, нямецкія і італьянскія землі. Хваляванні пачаліся і на польскіх тэрыторыях, што знаходзіліся пад уладай Аўстрыі і Прусіі. Узнікненне другой часткі падрыхтавана грамадска-палітычнымі ўмовамі напярэдадні паўстання 1863 г.

Супрацьлеглы і ідэйны змест верша. З аднаго боку, антыўрадавая агітацыя і выразная нацыянальная скіраванасць, з другога – пашырэнне ідэй агульнасці інтарэсаў сялян са шляхтай у барацьбе супраць цара, што, з аднаго боку, абумоўлена пануючай у асяроддзі тагачаснай шляхты думкай аб класавай салідарызацыі, тэорыяй класавага міру, з другой – адсутнасцю арыгінала твора. Верш мае публіцыстычную інтанацыю, узмоцненую кантрастам элегічнага прыродаапісальнага пачатку з наступнымі радкамі:

*Заходзіць сонца з пагодняга лета,
І вее вецер з заходніх нябёс.
– Здароў будзь, вецер з далёкага света!
Добрыя ж весці ты да нас прынёс?
– Здаровы, людзі! Ой, добрыя весці:
Там, на Заходзе праліваюць кроў,
Б’юцца для славы, свабоды і чэсці
І робяць вольных людзей з мужыкоў⁹.*

Найбольш выразнымі экспрэсіўнымі прыёмамі ў вершы з’яўляюцца здрабненне, змяншальнае памнажэнне (“царыкі-паганцы”), праз які перадаецца пагарда да манарха, анафара, спалучаная з антыклімаксічнай градацыяй паняццяў (паслабленнем эмацыянальна-сэнсавай выразнасці), што яскрава падкрэслівае матыў абурэння рэкрутчынай:

*Годзе ж вам, годзе ў яснай карэце
Годзе, чыноўнікі, ездзіць у двор,
Годзе вам, годзе, мужыцкія дзеці,
З хаткі астаткі даваць на набор [рэкрутчыну]¹⁰:*

⁹ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 15.

¹⁰ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 15.

Вецер, з'яўляючыся элементам кампазіцыі (лірычнага пейзажу), выступае і героем твора, які прынёс весткі пра змаганне за свабоду. Дыялагічная форма, рэшткі якой захаваліся ў першым 16-радкоўі, зварот, запытальная інтанацыя, што набліжаюць твор да адрасаванай народу гутаркі, надаюць вершу дынамічнасць, драматызуюць пачатак, не маюць, аднак, арганічнай сувязі з астатняй, маналагічнай, часткай верша. На момант напісання вершы Ул. Сыракомля быў даволі вопытным пісьменнікам, а таму не мог дапусціць такой памылкі. Прыведзеная акалічнасць сведчыць хутчэй пра тое, што арыгінальны твор яшчэ не знойдзены. Відавочна, у арыгінале верш цалкам меў дыялагічную форму.

Лірычная мініяцюра “Ужо птушкі пяюць усюды...” мае народна-песенную паэтыку і не распаўсюджвалася, як “Добрыя весці”, у рукапісных спісах. Упершыню апублікавана ў “Літоўскім кур’еры” ў 1912 г. пад назвай “Беларускі верш”. Цікава, што ў 1921 годзе польскі паэт і журналіст Ч. Янкоўскі выступіў у друку з заявай аб аўтарстве названага верша, што ў пэўных колах выклікала палеміку адносна прыналежнасці твора пяру Ул. Сыракомлі. Аднак сучасны даследчык У. Мархель у кнізе “Лірнік вясковы” рашуча і пераканаўча абвяргае прэтэнзіі Ч. Янкоўскага.

Верш грунтуецца на супрацьпастаўленні ладу ў прыродзе і сацыяльнай дысгармоніі. Лірычны герой – тыповы селянін з яго псіхалагічным усведамленнем сябе як часткі грамады, што выяўляецца ў творы праз зліццё аўтарскага “я” і абагульненага “мы”.

*Ужо птушкі пяюць усюды,
Ужо кветкі зацвялі...
“Вясна прыйдзе”, – кажуць людзі...
Ды скуль прыйдзе і калі?*

*Гнашто вясна нам, Божа?
Мы адвыклі ад вясны...
Елкі ў лесе, мох на стрэсе
Зелянеюць заўсягды...¹¹*

Горка-іранічная інтанацыя адпавядае сялянскаму ўспрыняццю вясны, калі гаротнае жыццё зацяняе радасць росквіту прыроды, бо герой спустошаны адсутнасцю веры ў вясну запрыгоненай вёскі. Страха, якая “заўсягды” зелянее мохам – выразная дэталі, якая ўзбуйняецца да мастацкага сімвалу безнадзейнасці, безвыходнасці сялянскага існавання, нявер’я ў пазітыўныя змены з ініцыятывы ўрада.

Як бачым, беларускамоўная лірыка Ул. Сыракомлі, верагодней за ўсё, адрасавана селяніну і мае выразны рэалістычны характар.

¹¹ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 16.

4 Польскамоўная лірыка

“Калі хто-небудзь рыфмаваў так багата і на так разнастайныя тэмы, як рабіў гэта Сыракомля, мова паэтычная можа стаць у яго нечым нахштальт другой мовы прыроджанай, ужыванай штодзень, у кожнай жыццёвай сітуацыі”¹², – сцвярджае Ю. Рагазінскі. У гэтым паэт блізкі невядомым народным спевакам. Невыпадкова праграмнай сталася ідылія паэта “**Лірнік вяскovy**”, дзе ён ухваліў подзвіг народнага песняра, што са сваім музычным інструментам, зробленым з чараўнага, чарадзеянага дрэва, вандруе па роднай краіне. Ліра – небяспечная рэч, бо кожны, хто дакрануўся да яе, трапляе назаўсёды ў палон яе гукаў і песняў, і памрэ, граючы на ліры. Людзям здаецца, што гэта вельмі лёгкая работа – граць і спяваць. Аднак лірнік апантаны трывогамі і радасцямі людства, і, нягледзечы на ўсе выпрабаванні, зможа праспяваць народу песню ягонага жыцця і хвалы. Гэтая паэзія не вымучаная, а выказаная, натуральная, яна нараджаецца без усялякіх высілкаў, як спявае птушка, як льецца гаворка ва ўвішнага чалавека, адоранага талентам.

Паэт лічыў, што лірнік вяскovy павінен выканаць тое, што зрабілі шатландскія барды, скальды або гусяры запарожскага казацтва для сваіх краін. Гэта значыць, апяваць нашы крыжы, курганы і магілы ад легендарнага Міндоўга да цяперашніх дзён. Вось чаму ў гавэндах Ул. Сыракомлі на пачатку з’яўляецца спявак, лірнік, а ўжо потым *гавэндзяж*, апавядальнік. Так ствараецца атмасфера ідэалізацыі слаўнага мінулага, увасабленнем якога і станавіўся гусяр, бандурыст, пясняр. Падобны прыём ствараў адпаведны настрой усяму твору.

Праграмны верш “Лірнік вяскovy” – кампазіцыйна і ідэйна зладжаны твор, дзе кожная з чатырох частак мае сваю ідэю, якая падпарадкавана ўзрастаючай дынаміцы лірычнага пачуцця. Паэзія (творчасць увогуле) разумеецца аўтарам як шчасце і багацце, дадазенае звыш адоранаму чалавеку (1 ч.), пакута, абавязак і наканаванне (2 ч.), не заўсёды зразумелая людзям і таму часта няўдзячная для творцы справа (3 ч.), аднак пісьменнік верыць у будучыню і вечнасць мастацтва, у годнае месца нацыянальнай паэзіі у свеце (4 ч.). Скрызнымі выступаюць два рэфрэны, што складаюць кальцо (першы і апошні радок) кожнай часткі (“Ліра мая ты спеўная з чараўнічага дрэва!” і “Памру, пеючы на ліры!”) і заключаюць у сабе асноўны сэнс твора – імкненне аўтара прысвяціць усё жыццё служэнню сваёй краіне і разуменне цудадзеянай сілы паэзіі ўздзенічаць на свядомасць людзей.

Тэма паэта і паэзіі найбольш яскрава раскрываецца ў вершах “Nie ja śpiewam...”, “Dumanie poety”, “Co jest poeta?”. “Не я пяю – народ Божы” – такой маляўнічай метафарай раскрыў Ул. Сыракомля сутнасць свайго таленту. Толькі сабраўшы народнае гора і радасць, долю і нядолю, можна

¹² Rogoziński J. Slowo wstępne. – S. 7.

стацца сапраўднай песняй людю. Паэтам можа быць толькі той, хто, не звяртаючы ўвагі на знешнія абставіны, можа плакаць і смяцца для самога сябе, хто знойдзе сілы стаць пакутнікам сусветным і божым, хто здолее ў словы пераліць чужое гора. Толькі тады аўтарскія думкі змогуць узлятаць высока, а не асядаць каменнем у ягонай галаве, як гэта ён сцвярджае. Па сутнасці, ідэал паэта добра ўвасоблены ў вершы “Заўчасна”. Паэт нагадвае жаўранка, які кліча вясну ў той перыяд, калі зямля і Нёман спяць у зімовым холадзе. Жаўранак, клічучы вясну, гіне, а паэт працягвае ісці супраць завеі.

Тэматычна “лірнік вясковы” сцвердзіў сябе як пясняр слаўнага мінулага Беларусі і яе трагедыйнага бытавання ў сучасных паэту варунках. Невыпадкова, што ў “Прысвячэнні літвінам народных гутарак”, якім адкрывалася кніга “Гутарак і дробных вершаў” (1854), паэт сцвярджае, што ягоная песня ў першую чаргу прысвечана бедакам:

*Сэрца, жыццё я аддаць гатовы,
Пяю табе, мой народ шарачковы,
Толькі з табой спадзяванні злучаю,
Смутак і радасць, хвіліны адчаю.
Подых палёў тваіх лашчыць аблічча,
Песні я ў птаства твайго пазычу.
Моваю сэрца хай думы бруяцца,
Музыкай жніва, касцоваю працай.
Хай пад страхом жабрацкай хаціны
Верш прачытаюць браты-літвіны,
Калі адчыюць брата ў паэце,
Значыць, не марна жыў я на свеце¹³.*

Скіраванасць сваёй творчасці да простага людю Ул. Сыракомля сцвярджае ў вершах “Што я ўмею намаляваць”, у якім акрэсліваецца тэматычная сфера ўласнай паэзіі і сцвярджаецца непарыўная повязь з народам роднай зямлі, непадуладная нават смерці; “Не я пяю – народ Божы”, дзе народ выступае не толькі адрасатам, але і вытокам творчасці, а служэнне яму – мэтай жыцця;

“Прысвячэнне літвінам народных гутарак”. У гэтым вершы-звароце, заснаваным, як і папярэдні твор, на евангельскім уяўленні братэрства ўсіх людзей, аўтар падае сваё разуменне сапраўднай паэзіі як простага, шчырага, натуральнага літаратуры для народа, супрацьпастаўляючы яе літаратуры панскай, скіраванай на чужую культурную спадчыну:

*З панствам вяльможным рахуба не тая, –
Хто іх аблічча, сэрца ўгадае?*

¹³ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 43–44.

*Як ім спяваць, заўжды надзіманым, –
Хочуць за грошы тавар без заганы.
Ёсць для іх кніжкі ў залочаных шатах,
Проста з Парыжа, з найлепшых варштатаў.
Дзе нам угнацца за той бягою –
Адно Парыж, а Літва другое.
Той, каго вабяць пахі з-за межаў,
Што яму водар лугоў нашых свежых?
Ён пасля опер грэбаваць стане
Жаўранка песняй у сонечным ранні!¹⁴*

Асэнсаванню вобраза паэта прысвечаны вершы “Натхненне”, “Жаваранак”, “Смерць салоўкі” і інш. У вершы “Натхненне” паэт спрабуе паказаць механізм крэатыўнага акта і асаблівасць заяўленага ў назве стану, “абранасць” асобы, да якой прыходзіць натхненне, без якога чалавек – толькі косць ды гліна.

Важнае месца ў лірыцы паэта, у тым ліку асэнсаванні тэмы мастацтва, маюць вобразы-сівалы птушак. Варта толькі пералічыць колькасць вершаў, дзе вобразы птушак прысутнічаюць ужо ў назвах: “Смерць салоўкі”, “Труган”, “Бусел”, “Ратай да жаўранка”, “Жаваранку” і інш. Так, творца параўноўваецца з жаваранкам (“Жаваранак”), чья песня з’яўляецца часткай яго натуры і асвечана Божай ласкай. У творы “Смерць салоўкі” паўтараецца думка роetae nascuntur (паэтамі нараджаюцца) і праз алегорыю перадаецца адмоўны ўплыў горада – асяродку панства, клеткі для творчасці – на натхненне паэтычна адоранага чалавека.

Тэма народнай долі праступае ў вершах “Вызваленне сялян”, “Эпітафія землеўласніку Д.О.М.”, “Надта салодкія думкі”, “На Палессі”, “Доля”, “Жніўная” і інш. Гэтыя вершы нярэдка прасякнуты гнеўнымі, публіцыстычнымі ці саркастычнымі інтанацыямі. Высмейванне бяздзейнасці селяніна ў імкненні змяніць свой лёс характэрна для верша “Надта салодкія думкі”, сітуацыя абсурду ўзмацняецца адпаведным рэфрэнам: “Лезь на грушку, рві пятрушку, // Пакаштуй цыбулі”¹⁵. Значная роля належыць рэфрэну і ў вершы “Вызваленне сялян”, дзе паўтор: “Я ганарыўся, што Літвы быў сынам, // Што шляхціц я і маю герб з пячаткай”¹⁶ – у апошняй страфе набывае адваротнае гучанне: “Мне брыдка Вільні, брыдка быць ліцвінам // І ганьба мець васьм гэта герб з пячаткай”¹⁷. Ідэя верша – асуджэнне шляхты за немагчымасць адстаяць

¹⁴ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 43.

¹⁵ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 21–22.

¹⁶ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 59–60.

¹⁷ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 61.

“забраны край” і правы чалавека ў ім. Увогуле рэфрэн – адзін з пастаянных кампазіцыйных элементаў у лірыцы Ул. Сыракомлі.

Нярэдка грамадзянская лірыка спалучаецца з *пейзажнай*. Зусім непрывапаная карціна сялянскай галечы падаецца ў вершы “На Палессі”:

*Сярод багнаў і бораў,
На пясочку на рыжым
Села вёска ў пакоры,
Як убогі пад крыжам.*

*Людзі ў зрэбных сярмягах,
Лапці ногі ім вяжуць,
Уваччу голад, смага,
Б’е ад іх дым і сажы.*

*Шумяць тонкія сосны,
Нуды ў шуме тым многа:
Выгляд вёскі нязносны,
Выглядае убога.*

*Тарчаць пуняў і хатаў
Ломам сцены-шкілеты,
Замест гонтаў на латах –
Лахманы з ачарэтаў¹⁸.*

Аднак адкрытых заклікаў да барацьбы паэт не прапануе, у гэтых вершах важнай становіцца ідэя “суда гісторыі”.

Ул. Сыракомля – таленавіты майстар пейзажу словам. Хаця ў вершы “Што ўмею намаляваць” ён згадвае, што можа намаляваць толькі родныя аксесуары, тыпу хаткі, буслянкі, сядзібы, гаю і г.д., з гэтым даволі цяжка пагадзіцца. Намаляваныя ім карціны жыцця беларускай вёскі поўнаасцю адпавядаюць апісанням этнографу¹⁹. Ён пакінуў цудоўныя карціны беларускай прыроды ў розныя поры году. Як па-майстэрску апісаны сасна, што расце на вясковых могілках і шэпча пацеры за ўсіх памерлых (“Sosna”).

Заўважную плынь у творчасці Ул. Сыракомлі складае *філасофская лірыка*. Паэт разважае над феноменам смерці (“Труны Радзівілаў”, “Да А. П.”), сэнсу жыцця і лёсу чалавека (“Мелодыі з вар’яцкага дома”, “Над калыскай”, “Свавольным дзецям”, “Нядзеля” і інш.), апазіцыі маладосць – старасць (“Колас”). Цікава, што паэт некалькі разоў вяртаецца да аднаго і таго ж матыву – роўнасці ўсіх людзей перад смерцю, спалучаючы філасофскі і сацыяльны падтэкст. Адметна і тое, што немалаважная роля адведзены вобразам дзяцей як сімвалу будучыні, у чым бачыцца водгалас асабістай трагедыі.

Сцвярджэнне “краёвага” патрыятызму гучыць у вершах “Бусел”, “Пра маю старую хатку” і інш. У апошнім паэт з любоўю апісвае тыя шчаслівыя імгненні жыцця, што ён правёў у сваім няхай ўжо не вельмі прыгожым доме, які не аддасць нікому:

*Паркановай трапіі вулкай
Да старой пахілай хаты.*

¹⁸ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 40.

¹⁹ Гл.: К.А.Цвірка. Слова пра Сыракомлю: Быт і культура беларусаў у творчасці “вясковага лірніка”. – Мінск: Навука і тэхніка, 1975. – С. 100–196.

*Да зямлі яе прыгнула,
Мох страху забіў і латы.*

*Цераз шчыліны ў драціцы,
Можна немаль бачыць неба.
Гэта ўсё – мая святліца,
Лепшай мне нідзе не трэба²⁰.*

Выключная любоў да роднага краю і спагада да ягоных людзей праявілася ў творы “Бусел”. Бедны бусел, якога аўтар называе сынам літоўскім, вымушаны ляцець да далёкіх пірамід і берагоў Ніла, але прывіднаму шчасцю пасядзец на пірамідзе ён выбірае шчасце “siędząc na kuryę murogu”.

*Я ж тут радзіўся, дзе гэта хатка,
Шчасця знаў дзянькі нярэдкі:
Ось тут, дзе выган і сенажатка,
Бывала, косіць касцоў грамадка,
Клякочуць жонка і дзеткі²¹.*

Даволі рэдка Ул. Сыракомля звяртаецца да *інтымнай тэматыкі*, вельмі мала твораў прысвечыць ён жанчынам (не згадваем альбомныя вершыкі, адрасаваныя канкрэтнай асобе). Адзін з рэдкіх апошніх, “До ***”, зусім не нагадвае класічныя мілосныя ўздыхі і скаргі на незразумеласць, загадкавасць жаночай душы, хутчэй за ўсё аўтар падцвельваецца з псеўдарамантычна звычайнай захопленасці, значна ўзмацняючы іранічна-скептычны погляд на рэчаіснасць, каб тым самым прыглушыць, нівеляваць горыч саслоўнай няроўнасці.

А свой творчы шлях паэт пачынаў з санетаў. Малады шляхціц Людвік Кандратовіч, трапіўшы на службу ў канцылярыю кіраўніцтва радзівілаўскімі маёнткамі, быў надзвычай узрушаны кантрастам паміж цяперашнім заняпадам і былой славай Нясвіжа, некалі сталіцы некаранаваных каралёў Літвы Радзівілаў. Цяпер гэта глухое мястэчка, але замак, кляштар, фарны касцёл, у якім знайшлі прытулак князі, надзвычай узбудзіў узнёслую душу паэта, прымусіў яго шмат часу правесці ў архівах, сабраць легенды і паданні пра былых уладальнікаў краіны, якія свае імёны то золатам, то крывёю ўпісалі ў памяць народа. У выніку нарадзіўся артыкул пра гісторыю любімага горада, але паралельна з’явіўся цэлы *цыкл санетаў* “Успаміны Нясвіжа”. Найбольш яскравымі сталіся санеты “Горад” (“Miasto”) і “Альба” (“Alba, zwierzynec radziwiłowski”), поўныя суму і жалосці па мінулых часах. Але калі ў першым горыч смутку пануе

²⁰ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 27.

²¹ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 39.

цалкам, то ў другім яна пранікнёна спалучаецца з элегічным спадзяваннем на будучае прывіднае шчасце. Наогул, санетыстыка Ул. Сыракомлі даволі мінорная, выразна элегічная, згадаем хоць бы санет “На рэха звону”.

У час чынавецкай дзейнасці будучы паэт разам са сваімі калегамі даволі шмат пісаў *жартаўліва-парадыяльных твораў*, але ў прафесійнай дзейнасці зварот да гумару ў яго будзе вельмі рэдкім, хутчэй за ўсё падобная схільнасць праявіцца ў звароце да сарказму і іроніі, як у гутарках на аснове народнай смехавай культуры (“Узлез коцік на плоцік”) або творах, дзе высмейваліся некаторыя грамадскія з’явы (“Сахар-мароз”).

Паводле стылістыкі ў лірыцы Ул. Сыракомлі вылучаюцца тры плыні:

- 1) фальклорна-песенная (“Груган”, “Каралі”, “Хвоя”, “Доля” і інш.);
- 2) публіцыстычная (“Эпітафія землеўласніку”, “Надта салодкія думкі” і інш.);
- 3) рэфлексійна-медытатывная (“Вызваленне сялян”, “Ты памерці не павінна” і інш.)

Паэтыка Ул. Сыракомлі зведала выключны ўплыў нацыянальнага фальклору. У ягонай паэтычнай спадчыне можна вылучыць шматстайныя ўзроўні ўзаемадзеяння з народнай паэзіяй. Ул. Сыракомля даволі рана і на прафесійным узроўні звяртаўся да апошняй. Так, ужо ў Залуччы звяртаўся да свайго сябра А. Плуга з просьбай напісаць, якія песні найбольш спяваюць у ягонай мясцовасці і, па магчымасці, паказаць самыя дасканалыя ўзоры, хоць сам добра разумеў, як складана паэту развітацца з такім удзячным матэрыялам для будучых твораў. Цікава, што Ул. Сыракомля амаль не выкарыстоўвае міфалагічных вобразаў, а толькі імітуе стылістыку беларускага народнага меласу (“Жніўная”, “Вячорная”, “Песня сялянкі-ліцвінкі”), вобразнасць (адухаўленне Долі) ці карыстаецца вядомымі фальклорнымі сюжэтамі (“Каралі”, “Груган”). У далейшым стойкая арыентацыя на ідэйна-эстэтычныя вартасці фальклору спрыяла ўзнікненню вершаў і гутарак, максімальна набліжаных да маральна-этычнага, эмацыянальнага вопыту шырокіх слаёў грамадства. На працягу ўсяго жыцця ён перакладаў і апрацоўваў народныя песні, запазычваў матывы і сюжэты, выкарыстоўваў выслоўі і фразеалагізмы, даваў ім сваё тлумачэнне.

5 Проза, артыкулы, краязнаўчыя нарысы і эсэ

Наогул, цяжка ў некалькіх радках перадаць, нават пералічыць усё тое, што зрабіў гэты няўрымслівы чалавек усяго за 39 гадоў жыцця. Бо акрамя лірычных твораў, гавэндаў, песняў, ён будзе пісаць публіцыстычныя творы, краязнаўчыя нарысы, рэцэнзіі, агляды, пераклады. Але самае галоўнае, што ўся ягоная дзейнасць звернута да Радзімы і з’яўляецца ўвасабленнем любові да Беларусі. Па сутнасці, ён застанецца патрыётам Вялікага Княства Літоўскага і сам, як і ягоны вялікі папярэднік Адам Міцкевіч, заўсёды будзе адчуваць сябе літвінам. Так, даследуючы

“Слова пра паход Ігаравы”, сцвярджае, што славыты Баян – ураджэнец Мінска. Не аднойчы згадае Скарыну, Буднага, вельмі высока будзе цаніць вартасці беларускай мовы. Невыпадкова са сваім вучнем і сакратаром В. Каратынскім збіраўся выдаць зборнік беларускамоўных твораў (рукапіс дагэтуль не знойдзены). Сапраўдным паэтам пакажа сябе ў гісторыка-краязнаўчых нарысах, дзе поруч са звесткамі з гісторыі, архітэктуры, мастацтва пакіне яркія паэтычныя замалёўкі.

Вышэй мы адзначалі, што па складу свайго таленту Ул. Сыракомля ў першую чаргу лірык. Аднак на працягу ўсяго жыцця ён спрабаваў свае сілы і ў мастацкай прозе, а таксама актыўна выступаў як публіцыст, фалькларыст, этнограф, крытык і гісторык літаратуры. Да першых варта аднесці дзве невялікія, аб’яднаныя адзіным сюжэтам, аповесці “Супернік”, “Стары кавалер” (1846). Але гэтыя творы маладога аўтара не прынеслі яму славы. Значна больш дасканалымі сталіся ягоныя кнігі, прысвечаныя побыту беларусаў.

Бадай што першым у айчыннай гісторыі Ул. Сыракомля напісаў адметную манаграфію самай паэтычнай ракі Беларусі “Нёман ад вытокаў да вусця”. Цікавымі сталіся ягоныя “Экспедыцыі па Літве ў радыгусе ад Вільні”, гісторыка-этнаграфічны нарыс “Мінск”. Асноўная ідэя гэтых кніжак – нельга любіць Радзіму без дакладнага пазнання ўсяго яе аблічча. А таму неабходна вывучаць яе ва ўсіх аспектах – гістарычным, прыродазнаўчым, этнаграфічным, археалагічным, геаграфічным. Запавет, як бачым, надзвычай актуальны і для нас. А кнігі ягоныя цікавыя і чытачу XXI стагоддзя не толькі велізарным фактычным матэрыялам. Яны напісаны паэтам, а таму чытаюцца з вялікім захапленнем як яшчэ адно паэтычнае прызнанне ў любові да роднага краю:

“Я заўсёды лічыў, што нельга палюбіць родную маці-зямлю без глыбокага і шырокага пазнання ўсяго яе аблічча. Навучыцца глядзець у іскру, што злятае з яе веек, плакаць слязьмі, што льюцца з яе вачэй ці ліцца маглі, нават лічыць з любоўю маршчынку на высакародным абліччы – вось прыкметы любові. Вывучаць нашу родную зямлю ў адносінах гістарычных, прыродазнаўчых, этнаграфічных, археалагічных, геаграфічных – гэта, як мне здаецца, толькі нязначны вынік таго, што звычайна завецца любоўю да бацькаўшчыны. Бо як жа любіць, як жа аддаваць кроў за тое, чаго не ведаеш і не разумееш?”²².

Фальклорныя погляды Ул. Сыракомлі найбольш яскрава раскрыліся ў “Кароткім даследаванні мовы і характару паэзіі русінаў у Мінскай правінцыі”. У манаграфіі “Мінск”, у раздзеле “Даследаванне над даўнімі крывічамі”, вельмі грунтоўна прасочана міфалогія і фантастыка беларусаў. Як і многія даследчыкі XIX ст., аўтар вылучае ў светапоглядзе беларуса

²² Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 490.

выразныя паганскія рэлікты. Аднак да гэтых вывадаў ён прыходзіць самастойна, на аснове ўласных запісаў вераванняў, абрадаў і звычайў беларусаў. У “Кароткім даследаванні...” Ул. Сыракомля надзвычай лагічна, доказна, пераканаўча і разам з тым паэтычна паказаў асноўныя дыялекты беларускай мовы, што ўплываюць на характар і бытаванне народнай паэзіі (ён адначасова папракае пэўных збіральнікаў, што заціралі характэрныя мясцовыя рысы мовы), паказвае характар узаемадзеяння і ўзаемаўзбагачэння песенных традыцый, дае характарыстыку пэўных абрадаў і звычайў, а таксама спецыфікі пэўных жанравых форм. Так, ён адным з першых заўважае перавагу лірычнага пачатку над эпікай, адзначае спецыфіку нацыянальнай казкі (шмат фантазій, нейкай сумнай гуллівасці), амаль поўную адсутнасць нацыянальнай гістарычнай песні. Бадай што ніхто так маляўніча не адцяніў адметнасці нацыянальнай песні ў сувязі з менталітэтам ці нават геаграфічным становішчам.

“Ніводзін, можа, народ не ўмее так пераканаўча плакаць над нядоляю, як славянскі русін. Гэта можа быць вынікам побыту, але болей яшчэ халоднага і вільготнага клімату, што схіляе да чуллівых роздумаў.

...У халодным паўночным баку Мінскай правінцыі амаль не сустракаем песень чыста эратычных, бо яны дзеці гарачых кліматаў, дзе жывей бяжыць кроў да сэрца, дзе праца не згінае спіну, дзе думка вальнейшая. Тут покрыва нейкай сціпласці накінута на святое пачуццё, беднасць стрымлівае стасункі, сэрца не мае часу нагадаць пра свае правы; тут маладая нявеста не шкадуе, што няма ўзаемнасці, а калі скардзіца, то на цяжкую працу, на нянавісць сваякрухі, на адсутнасць родных; калі ж пяшчотная пакута закроне яе сэрца і абудзіць песеньку, нясмелая дачка паўночнай вёскі прыкрые думку агульным нараканнем на долю і якой-небудзь агульнай фразою закончыць выказванне пачуцця.

Інакш пад цёплым сонцам паўднёвай сферы, на Палессі, дзе сэрцу і гарачэй і вальней: там струны пачуцця гучаць разнатонна, то чулліва, то гарэзліва. Колькі адценняў сардэчнага пачуцця, столькі разнастайных песень”²³.

Найбольш цікавымі ўяўляюцца артыкулы пра творчасць В. Дуніна-Марцінкевіча, тры з якіх друкаваліся ў “Gazecie Warszawskiej” і адзін – у газеце “Kurjer Wileński”. Асновай для першай публікацыі сталася з’яўленне маленькай, сціплай кніжачкі В. Дуніна Марцінкевіча “Вечарніцы і Звар’яцелы”. Найбольшую ўвагу прыцягнуў першы твор, напісаны на беларускай мове. Аўтар захапляецца крывіцкім дыялектам, аднак са смуткам зазначае, што мова, на якой размаўлялі некалі (XVI–XVII стст.) тры чвэрці даўняй Літвы, цяпер пазбаўлена пісьмовага значэння, сталася

²³ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 421–422.

толькі “*роднай памяткай сялянскіх хат*”²⁴ і мае толькі двух пісьменнікаў – Яна Чачота і Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. Прызнаючыся ў любові да беларускай мовы, крытык вітае адвагу апошняга, які ўзяўся за высакародную справу:

*“Спасцігнуць усё гэта, умець падслухаць біццё сэрца гэтага народа, умець ключом уласнай шчаслівай інтуіцыі прачытаць іерогліф паданняў, умець пакласці на палатне мінуўшчыны фарбы і контуры, якія асыпаліся вякамі, – вось задача паэта, вось яго шырокая ніва. “Вечарніцы” п. Марцінкевіча добра сведчаць аб яго кваліфікацыі ў гэтых адносінах, няхай жа яе прызнае сам у сабе і прысвеціць сябе выключна народным творам. Наша выцвілая ішляхецкая літаратура мае досыць працаўнікоў – у народнай ён адзін”*²⁵.

У наступных публікацыях Ул. Сыракомля аналізуе паэму “Гапон”, дае характарыстыку ўсёй творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча, а таксама вядзе вострую непрымірымую палеміку з тымі апанентамі, што даволі сурова выступалі супраць намаганняў асветнікаў стварыць новую самабытную славянскую літаратуру. Ул. Сыракомля сцвярджае, што ў беларускай мовы яшчэ праходзіць перыяд дзяцінства, але ў ёй досыць лёгкасці і разам з тым сілы, яна перадае ў паэзіі мяккія і далікатныя пачуцці, у жывой мове мае лёгкія звароты, трапныя выразы.

*“Няхай жа аўтар не стамляецца ў сваім высакародным намаганні выхоўваць народ, няхай асвятчае яму галаву, узнімае сэрца, выбіраючы надзённыя прадметы для сваіх апавяданняў...”*²⁶

Ул. Сыракомля, самы аўтарытэтны паэт тагачаснай Літвы, падтрымаў першыя спробы *беларускага дудара* і, па сутнасці, усёй беларускай літаратуры, і ягонае шчырае слова ўпала не на каменне.

6 Дзесяць цікавых фактаў пра Уладзіслава Сыракомлю

Факт 1. Псеўданім Людвіка Францішка Уладзіслава Кандратовіча, што стаўся вядомым у славянскім свеце як Уладзіслаў Сыракомля, з’явіўся ў выніку арганічнага спалучэння трэцяга імя, дадзенага немаўляці ў касцёле, і прозвішча, што паходзіць ад старажытнага родавага герба.

Факт 2. Талент будучага “Авідзія з Палесся” праявіўся даволі рана, прычым надзвычай рознабакова. Сам ён лічыў, што калі б яго з дзяцінства

²⁴ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 492.

²⁵ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 497.

²⁶ Сыракомля, У. Добрыя весці: Паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 516.

вучылі належным чынам, то ён стаў бы альбо вялікім вучоным, альбо вар'ятам.

Факт 3. Вучоба давалася яму вельмі лёгка, хаця настаўнікі характарызувалі яго наступным чынам: “Здольнасці – добрыя, стараннасць – малая”.

Факт 4. Уладкаваўся ў Нясвіжы на службу ў канцылярыю кіраўніцтва радзівілаўскімі маёнткамі, каб схавацца ад няшчаснага кахання да замужняй жанчыны, якая раптоўна памерла зусім маладою і была пахаваная з маленькім сыночкам у адной труне.

Факт 5. Знаёмства Людвіка Кандратовіча з будучай жонкай Паўлінай Мітрашэўскай пачалося са скандала, бо высветлілася, што яго каханай было шэсяго 13 гадоў.

Факт 6. Як згадвае сам паэт у сваім інтымным дзённіку, ён быў першым у бацькоў, а таму яго вельмі песцілі і ці не з гэтых пяшчотаў меў мяккі характар, не мог пераносіць вялікіх выпрабаванняў, меў мала фізічных і душэўных сілаў, так патрэбных мужчыну, каб не быць пантофляй.

Факт 7. Аднак жыццё Уладзіслава Сыракомлі было напоўнена драматычнымі падзеямі, але галоўнай трагедыяй стала смерць трох дачок Марыны, Фабіянкі і Вікці літаратльна на працягу некалькіх месяцаў. Сям'я вымушана пакінуць Залучча, дзе ўсё нагадвае аб непапраўнай бядзе.

Факт 8. Самым вялікім каханнем У. Сыракомлі стала пачуццё да таленавітай актрысы Гелены Маеўскай, жонкі вядомага крэзнаўцы Адама Кіркора, найбольш вядомыя творы якога друкаваліся ў “Живописной России”. Нягледзячы на ўзаемнае палкае каханне, паэт і акторка не змаглі быць шчаслівымі. Пані Маеўская развялася з мужам і выехала за мяжу. Сыракомля не мог пакінуць жонку, якая не так даўно страціла трох дзяцей. Праўда, летам 1858 года паэт ездзіў на спатканне да каханай у Познань. Засталася легенда пра тое, што Гелена, каб пабыць болей з каханым, у час спектакля наўмысна параніла сябе кінжалам. Пад уплывам пачуццяў з'явіцца паэма “Stella Fornarina”, прысвечаная каханню славутага мастака Рафаэля да сваёй натуршчыцы, для бенефіса каханай напіша п'есу “Соф'я, князеўна Слуцкая”. Паэт словам імкнуўся абараніць каханую ад плётак зайздросных людзей, аднак быў вымушаны расстацца з ёю назаўсёды.

Факт 9. Меў досыць рэдкі сярод паэтаў талент імправізатара. Ён пісаў хутка, без шліфоўкі і амаль без праўкі.

Факт 10. Быў адным з самых папулярных паэтаў свайго часу. На пахаванне ў Вільні прыйшло 10 тысяч чалавек.

7 Асноўныя тэрміны

Адзінаццаціскладовік, адрасат, анафара, антыклімаксічная градацыя, антытэза, аўтабіяграфізм, гавэнда, гутарка, дэмакратызм, інтрадукцыя, калыханка, кампазіцыя, канфлікт, карэспандэнцыя, лірызм, лірыка, мараль,

мастацкая дэталі, мініяцюра, народнае паданне, нарыс, параўнанне, патрыстычны пафас, пейзаж, пераклад, прыказка, прымаўка, публіцыстыка, рабінзанада, рамантызм, рыфма, рэалізм, рэфрэн, сацыяльная праблематыка, санет, сатыра, сентыменталізм, трынаццаціскладовік, тыпізацыя, фальклор, цыкл, элегічнасць, эсэ.

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ